

Хачатрян В.

д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та міжнародних відносин

Стратійчук В.

асистент кафедри економіки та міжнародних відносин

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ COVID-2019 ДЛЯ УКРАЇНИ: ПІДТРИМКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

DIRECTIONS FOR OVERCOMING THE SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF COVID-2019 FOR UKRAINE: SUPPORT OF THE EUROPEAN UNION

Анотація. В статті проаналізовано основні макроекономічні показники України до кризи пандемії в Україні враховуючи прогностичні показники Кабінету Міністрів України на 2020 рік. Виявлено помітний спад показників, що характеризують соціально-економічний стан України за прогнозом уряду на 2020 рік. Визначений негативний вплив пандемії на економічний та соціальний стан економіки України зумовив пошук способів зниження негативних наслідків пандемії. Запропоновано врахувати два пріоритетні напрями дій в контексті нівелювання негативних впливів: ефективне управління зниженням рівня захворюваності та фінансове забезпечення відновлення економіки. Визначено елементи системи управління зниженням рівня захворюваності на коронавірус в Україні, які включають контроль над інфекцією, заходи щодо зменшення числа постраждалих, підвищення спроможності медичної системи. Проаналізовано рівень фінансової підтримки кризового стану вітчизняної економіки Європейським Союзом, який серед усіх фінансових ресурсів виділених на підтримку країн в умовах кризи пандемії коронавірусу, 40 % спрямував у економіку України, що свідчить про високий рівень підтримки нашої країни Європейським Союзом та наносить позитивний вплив на перспективи розвитку співпраці України з ЄС. Ідентифіковано основні напрями розвитку соціально-економічного стану України в умовах пандемії, що включають перехід від сировинного до товарного експорту, підтримку політики протекціонізму, фінансову підтримку місцевих громад та малого бізнесу, стимулювання розвитку промисловості, підтримку агросектору, підтримку роботи транспорту, відновлення сфери послуг, підтримку соціального забезпечення населення тощо..

Ключові слова: пандемія коронавірусу, соціально-економічна криза, Європейський Союз, фінансова допомога.

Summary. The article analyzes the main macroeconomic indicators of Ukraine before the pandemic crisis in Ukraine, taking into account the forecast indicators of the Cabinet of Ministers of Ukraine for 2020. There is a significant decline in indicators that characterize the socio-economic situation in Ukraine according to the government's forecast for 2020. The identified negative impact of the pandemic on the economic and social state of Ukraine's economy led to the search for ways to reduce the negative effects of the pandemic. It is proposed to take into account two priority areas of action in the context of leveling the negative impacts: effective management of morbidity and financial support for economic recovery. The elements of the management system for reducing the incidence of coronavirus in Ukraine, which include control over the infection, measures to reduce the number of victims, increase the capacity of the medical system. The level of financial support for the crisis of the domestic economy by the European Union is analyzed. Ukraine's cooperation with the EU. The main directions of development of the socio-economic situation of Ukraine in the pandemic are identified, including the transition from commodity to commodity exports, support for protectionist policies, financial support for local communities and small businesses, industrial development, support for agriculture, transport support, restoration of services.

Keywords: coronavirus pandemic, socio-economic crisis, European Union, financial assistance.

Постановка проблеми. Нові виклики зумовлені пандемією коронавірусу нанесли відчутний вплив на соціальне становище та економіку як національного, так і глобального рівнів. З метою пошуку способів нівелювання негативного впливу загальносвітової кризи на економіку України необхідно провести аналіз рівня впливу кризи викликаної COVID-2019 на основні показники соціального та економічного розвитку країни. Зважаючи на складну економічну ситуацію в країні ще до пандемії, військовий конфлікт на сході країни, реформування системи управління, виникнення нових викликів вимагає швидкого реагування з метою недопущення значного падіння основних макроекономічних показників. В процесі спрямування політики розвитку України на входження до Європейського Союзу, в умовах світової кризи ЄС прийняв рішення надавати підтримку низці країн, у тому числі й Україні, в подоланні кризи викликаної пандемією. Дослідження підтримки України Європейським Союзом в контексті подолання кризи викликаної COVID-2019 наразі є актуальним питанням для дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми впливу пандемії коронавірусу на економічне та соціальне становище України та світу присвячено наукові праці Долбневої Д., Кулицького С. та інших. Департаментом стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

розроблено низку консенсус-прогнозів щодо перспектив розвитку України в умовах пандемії. Проте дане питання залишається актуальним для дослідження зважаючи на нові виклики кризи викликані COVID-2019, зміною антикризових заходів держави та зростання рівня захворюваності в Україні та світі.

Метою статті є визначення напрямів подолання кризи в Україні викликані пандемією коронавірусу в контексті підтримки Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років розвиток економіки України характеризувався труднощами, особливо помітно на економіці України відобразилася криза 2014-2015 рр., причиною виникнення якої стала політична нестабільність в країні, торговельна агресія з боку Російської Федерації, що стримували розвиток основних макроекономічних показників. Проте протягом 2016-2018 рр. вітчизняна економіка поступово почала відновлюватися, що проявлялося в зростанні оборотів основних галузей економіки, розширенні внутрішнього попиту.

Позитивні зрушення основних показників соціального розвитку країни характеризувалися зростанням заробітної плати (реальна середньомісячна заробітна плата у 2019 році збільшилась на 9,8%) на фоні тенденції до зниження темпів інфляції (споживча інфляція уповільнилась до 4,1% у грудні 2019 року) [1, с. 7].

Зростаючу тенденцію розвитку вітчизняної економіки зруйнувала пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, яка зумовила переорієнтацію економічної та соціальної політики України перш за все на зниження її негативних впливів та подолання наслідків. Нові виклики та уроки подолання пандемії іншими країнами світу зумовили швидке реагування політики України, як наслідок – ще на перших етапах розвитку пандемії в Україні було впроваджено режим надзвичайної ситуації в усіх областях країни для максимальної мобілізації ресурсів та захисту здоров'я населення, впроваджено обмежувальні заходи щодо переміщення осіб: авіаційне і залізничне сполучення призупинено, припинилися міжміські та закордонні автобусні перевезення, розроблено комбінацію профілактичних немедикаментозних заходів, серед яких: домашня ізоляція, соціальне дистанціювання осіб віком понад 60 років, обмеження відвідування парків та зон відпочинку тощо; нарощування потенціалу медичних установ для надання допомоги; проведення тестів для оцінки ситуації, збір відповідних даних. Було сформовано стабілізаційний фонд держави для оперативних закупівель медичного обладнання; збільшення виплат лікарям, задіяних у боротьбі з коронавірусною інфекцією; пришвидшення процедур розмитнення всіх необхідних засобів, які необхідні для подолання епідемії тощо [1, с. 11].

Протягом усього часу боротьби України з коронавірусом в країні впроваджено спочатку надзвичайну ситуацію, потім адаптивний карантин з метою уникнення масовості зараження даним вірусом, проте зважаючи на витрати країни в проведенні анти пандемічних заходів, а також «простій» вітчизняної економіки в період карантину, прогнозні показники

макроекономічної ситуації в країні на 2020 рік характеризуються помітним спадом (табл. 1).

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники України у 2013-2020 рр.

Показники	Роки							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020* прогноз
Номінальний ВВП	1 465,2	1 586,9	1 988,5	2385,4	2983,9	3 560,6	3 974,6	3 985,5
Реальний ВВП, %, річна зміна	0	-6,6	-9,8	2,4	2,5	3,4	3,2	-4,8
Індекс споживчих цін (середній за рік)	99,7	112,1	148,7	113,9	114,4	110,9	107,9	106,8
Індекс цін виробників промислової продукції (середній за рік)	99,9	117,1	136,0	120,5	126,4	117,4	104,1	112
Середній обмінний курс, грн/дол. США	7,99	11,89	21,84	25,55	26,60	27,20	25,85	30,0
Рівень безробіття (за методологією МОП), у % до робочої сили віком 15-70 років	7,3	9,3	9,1	9,3	9,5	8,8	8,2	9,4
Обсяг експорту товарів та послуг, %, річна зміна	-5,5	-19,9	-26,9	-3,9	17,1	9,8	7,2	-5,5
Обсяг імпорту товарів та послуг, %, річна зміна	-3,5	-28,1	-28,3	4,5	19,2	12,8	7,5	-10

Джерело: [1, с. 8]

* прогноз Кабінету Міністрів України

Із рис. 1 помітно падіння основних макроекономічних показників у 2020 році за результатами урядового прогнозу, що свідчить про необхідність реагування на прояви пандемії в Україні з метою нівелювання різких спадів основних макроекономічних показників, адже в умовах подальшого поширення COVID-19 в Україні, як і у світі в цілому, будуть спостерігатися сповільнення розвитку усіх галузей економіки.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності, є одним із пріоритетних напрямків відновлення вітчизняної економіки, особливо в умовах спрямування економіки України та її продукції на ринок Європейського Союзу. Проте в умовах світової кризи попит на експортну продукцію на міжнародному ринку падає, що, в свою чергу, призведе до недоотримання необхідного обсягу іноземної валюти в економіку України, скорочення робочих місць, а отже, цілковитого сповільнення економіки [2, с. 24].

Помітний вплив пандемії на соціальний стан населення України, одним з основних індикаторів якого є рівень безробіття. За оцінкою президента Торговельно-промислової палати України Г. Чижикова, за місяць карантину кількість безробітних в Україні зросла на 2,5–2,8 млн осіб, як наслідок рівень безробіття в Україні становить 13,7–15,4 %, що є найвищим показником за останній 15 років [3].

Визначений негативний вплив пандемії на економічний та соціальний стан економіки України вимагає пошуку способів зниження негативних наслідків пандемії. З нашої точки зору, необхідно врахувати два пріоритетні напрями дій в контексті нівелювання негативних впливів: ефективне управління зниженням рівня захворюваності та фінансове забезпечення відновлення економіки.

Розробка заходів щодо зниження рівня захворюваності в країні повинна включати контроль над інфекцією, зменшення числа постраждалих та спроможність медичної системи України (рис. 1).

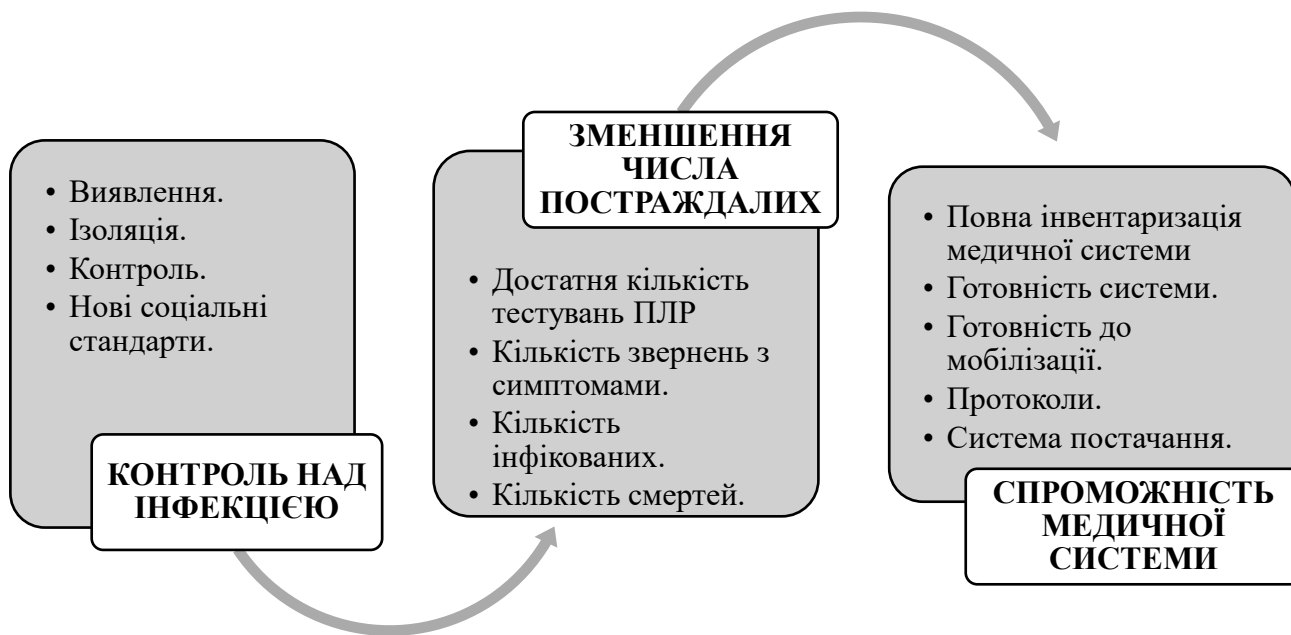

Рис. 1. Елементи системи управління зниженням рівня захворюваності на коронавірус в Україні

Джерело: [4]

Крім заходів щодо стримування поширення коронавірусної інфекції, з метою стабілізації соціально-економічного становища України, необхідно здійснювати пошук джерел фінансування потреб на проведення заходів щодо зниження поширення пандемії, переорієнтації медичної системи країни тощо. З цією метою було сформовано стабілізаційний фонд України. Зважаючи на відсутність необхідного обсягу фінансування подолання пандемії коронавірусу, було прийнято рішення звертатися за допомогою до Європейського Союзу, Міжнародного Валютного Фонду та інших міжнародних організацій.

Націленість вітчизняної економіки на європейську інтеграцію зумовила пошук фінансової підтримки саме в країн Європейської Спільноти. Так, урядом ЄС було прийнято рішення про виділення 10 країнам-сусідам та країнам-кандидатам на членство в ЄС пакета макрофінансової допомоги для подолання кризи, спричиненої COVID-19, серед яких і Україна. Із рис. 2 помітно, що 40 % усіх коштів ЄС, виділених іншим країнам для подолання пандемії отримала Україна, що пов'язано із складнощами розвитку вітчизняної економіки на фоні політичної нестабільності, військового конфлікту, падіння макроекономічних

показників тощо. Крім фінансової допомоги Словаччина запропонувала Україні захисні маски, засоби дезінфекції, ковдри та інше майно, яке є необхідним для того, щоб допомогти у подоланні пандемії коронавірусу.

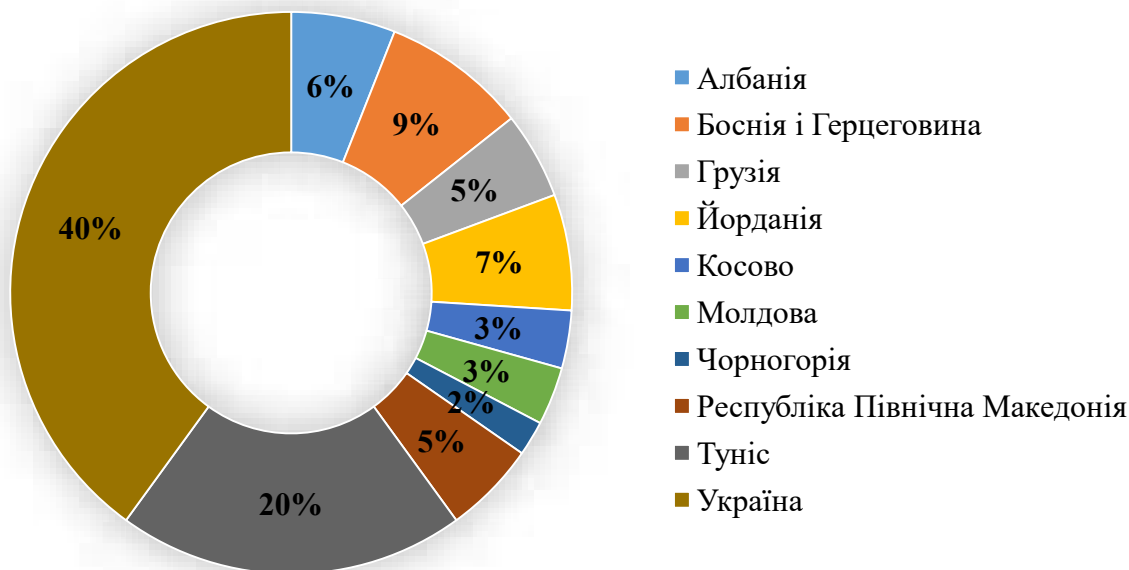

Рис. 2. Структура фінансової допомоги Європейського Союзу в подоланні кризи викликаній коронавірусом

Джерело: [5]

Підтримка економіки України з боку Європейського Союзу є безумовно важливою, свідчить про чіткі взаємозв'язки між Україною та ЄС, зацікавленість країн ЄС на підтримці вітчизняної економіки. Проте, з нашої точки зору, використання позичених ресурсів не є виходом для уникнення спаду економіки України. Ми вважаємо, що основним завданням вітчизняної економіки сьогодні є її перебудова, адаптація до умов пандемії. За даними різних прогнозів та сценаріїв розвитку пандемії коронавірусу світі, світова криза може затягнутися на кілька років. Зважаючи на це, економіці кожної країни необхідно здійснювати пошуки шляхів адаптації до викликів сучасності.

Рівень розвитку економіки країни визначає її можливості та основні перешкоди в процесі подолання кризи викликаній пандемією коронавірусу. Європейська економіка є сильним та ефективним механізмом, що здатен з меншими втратами вийти із сучасної світової кризи. Проте економіка України протягом останніх років лише почала дещо відновлюватися, тому нові прояви кризових явищ помітно відобразяться на економіці України.

В результаті проведеного дослідження департаментом стратегічного планування та макроекономічного прогнозування України було визначено, що пандемія призведе до суттєвого падіння платоспроможного попиту населення, зростання безробіття через повернення заробітчан, масове звільнення працівників, експоненціального поширення COVID-19, не спроможності медичної системи зупинити пандемію в Україні, різкого погіршення якості життя населення, насамперед найбільш уразливих верств, масового банкрутства

підприємств середнього та малого бізнесу, глибокої затяжної рецесії, прискорення інфляційних процесів [1, с. 24] .

Зважаючи на потенційні ризики, крім зовнішньої допомоги, уряду країни необхідно внутрішньо реагувати на виклики сучасності. В даному контексті визначимо основні напрямки розвитку соціального стану України в умовах пандемії (рис. 3.).

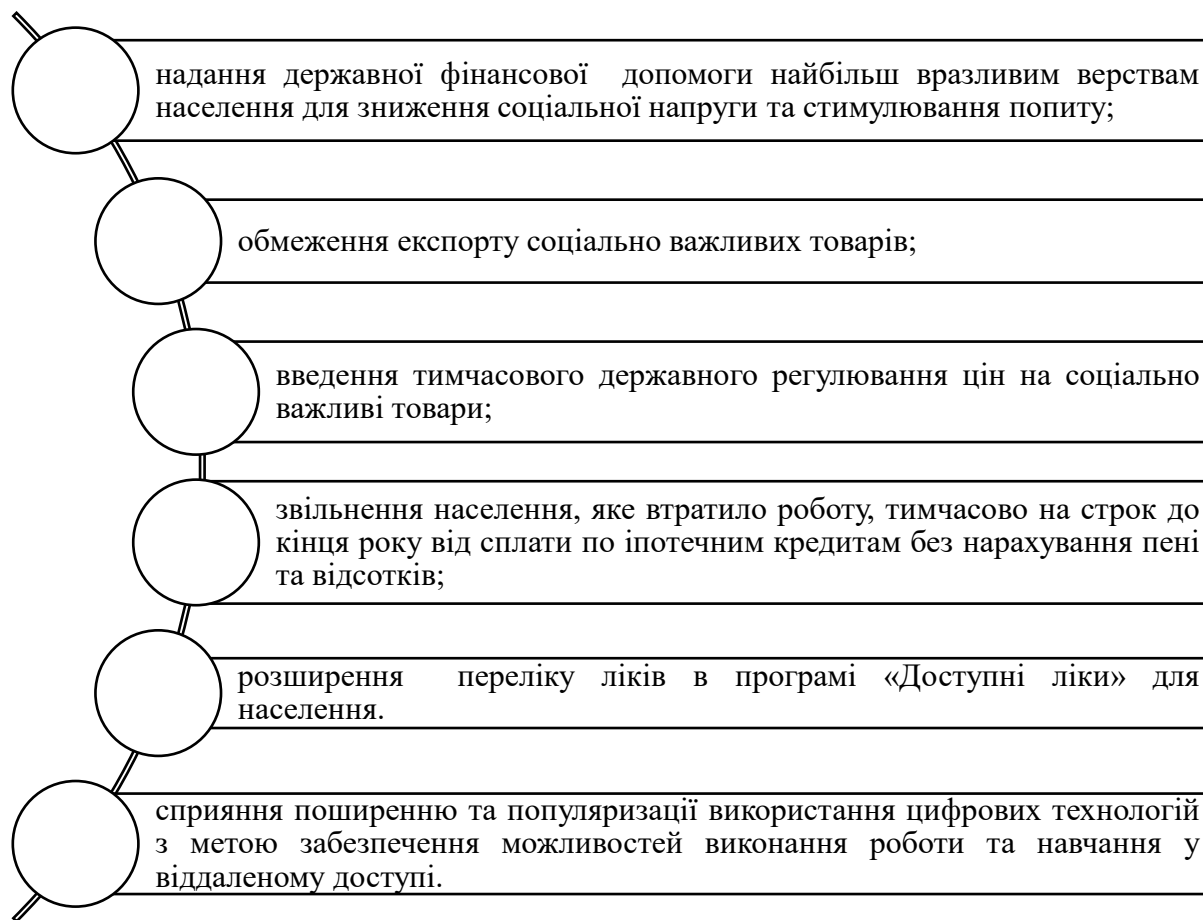

Рис. 3. Напрямки розвитку соціального становища України в умовах пандемії
Джерело: сформовано авторами за [1, 3, 4]

Крім заходів забезпечення необхідного рівня соціального забезпечення, вітчизняна політика щодо протидії коронавірусу безумовно повинна включати заходи щодо стимулювання розвитку економіки в таких складних умовах господарювання. Адже зростання соціальних проблем вимагає більшої кількості фінансових ресурсів задля швидкого реагування на соціальні потреби населення країни (рис. 4).

Перехід від сировинного до товарного експорту

- світова економічна та фінансова криза призвела до зниження цін на сировинні ресурси, а також падіння попиту на сировину, переорієнтація економіки від сировинної до товарної забезпечить нарощення обсягів експорту

Підтримка політики протекціонізму

- для України, з розвинутою промисловістю, а також зважаючи на значну залежність економіки країни від експортних надходжень, скорочення імпорту товарів, попит на які в Україні може бути задоволений за рахунок вітчизняного виробництва є важливим напрямком розвитку вітчизняної економіки та задоволення усіх її потреб в умовах пандемії

Фінансова підтримка місцевих громад та малого бізнесу

- оскільки на боротьбу з пандемією основний тягар витрат, за рішенням Уряду України, перекладено на місцеві бюджети та бізнес-структури, то саме місцеві громади і представники малого і середнього бізнесу найбільше відчують усі негативні прояви економічної кризи та потребують державної підтримки

Стимулювання розвитку промисловості

- для попередження зупинки або зменшення обсягів виробництва необхідно впровадити на період карантину особливий режим роботи залізниці, морських портів і прикордонних переходів, що дозволяють забезпечити виробничий процес сировиною, який передбачає їх безперебійну роботу, та пріоритет перевезень продукції та сировини вітчизняного виробництва перед транзитними перевезеннями, .

Підтримка агросектору

- пандемія COVID-19 вплинула не лише на виробництво продукції, але й на збут через обмеження каналів дистрибуції (зокрема відкриті ринки для домогосподарств) та експортних ринків для середнього та великого бізнесу, наразі важливо мінімізувати вплив обмежень на логістику працівників, транспортування товарів та їх продаж через традиційні канали збуту, із дотриманням безпечних умов діяльності

Підтримка роботи транспорту

- для нейтралізації негативних соціальних наслідків карантину необхідно впровадити контрольоване відновлення пасажирських перевезень з використанням регулярної дезінфекції рухомого складу та маркування для сприяння соціальному дистанціюванню

Відновлення сфери послуг

- карантин дав змогу виграти час для підготовки медичної системи та стабілізації поширення COVID-19., при цьому, карантинні заходи суттєво вплинули на здатність сектору надавати послуги населенню, тому необхідно полегшити існуючі обмеження та забезпечити можливість представників сфери послуг вести свою діяльність з дотриманням безпечних умов.

Рис. 4. Напрями розвитку соціально-економічного стану України в умовах пандемії *Джерело: сформовано авторами за [1, 4, 6]*

Запропоновані заходи щодо стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки України, які зазнали помітного впливу кризи викликані пандемією коронавірусу в Україні та світі дозволять вітчизняній економіці не лише функціонувати в умовах кризи, а й покращити макропоказники країни після завершення пандемії. Запропоновані напрямки розвитку включають не лише вплив кризи на окремі галузі, а й існуючий потенціал їх розвитку при відносній стабільності зовнішніх та внутрішніх умов господарювання.

Висновки. Економіка усіх країн світу відчула вплив нової кризи сучасності зумовленої глобальною пандемією внаслідок поширення коронавірусу в світі, що відобразилося на рівні їх соціального розвитку також. Країни з потужними економіками здатні швидше та ефективніше реагувати на нові виклики сучасності, натомість країни з низьким рівнем розвитку та перехідною економікою потребують зовнішньої підтримки в процесі подолання кризових явищ. Прогнозні показники розвитку України свідчать про їх помітне погіршення порівняно із докризовим рівнем, що зумовлює пошук способів виходу України з найбільшої економічної та фінансової кризи сучасності. Відчутну підтримку в даному процесі Україна отримала від Європейського Союзу, який 40 % з усіх виділених на допомогу країнам коштів направив до України. Проте, з нашої точки зору, зовнішньої допомоги недостатньо для подолання глобальної кризи сучасності. Необхідно впроваджувати ефективні методи захисту населення та економіки країни від впливу кризи викликані пандемією, що включають нівелювання негативних впливів кризи на різні соціальні прошарки населення, а також стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки України.

Список використаних джерел:

1. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство – постпандемічний розвиток. Консенсус-прогноз. Київ : Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування, 2020. № 52. 41 с.
2. Девід Заха, Вероніка Мовчан, Віталій Кравчук, Роберт Кірхнер, Гаррі Полушкін. Економічний вплив пандемії Covid-19 на Україну, Берлін-Київ, 2020. 21 с.
3. Долбнєва Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43). С. 20-26.
4. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, та пошук шляхів їх розв'язання. *Україна: події, факти, коментарі*. 2020. № 9. С. 47–53.
5. Офіційний сайт Європейської Комісії. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en.
6. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: економічне відновлення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymylyvannia/analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf/4>